

Meeqqanut ilaqtariinnullu atugarliortunut

POLITIKKIP
2020-2024

Siunertaq

Meeqqanut ilaqtariinnullu atugarliortunut politikkip siunertaraa sammisamut Kommuneqarfik Sermersuumi politikikkut siunertarisat aamma pingaarnersiukkat paasinarsassallugit.

Sammisaq pillugu politikikkut sinaakktissanut aallaaviuvoq Nalagaaffiit Peqatigiit (FN) Meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutaani, immikkoortoq 3-mi taaneqartoq, aalajangiinerit meeqqamut tunngassuteqartut tamarmik meeqqamut namminermut pitsaanerorsisaq salliuatillugu suliarineqassapput. Meeqqat tamarmik assigiinnigtsuummata uani aalajangiisuvoq suliniutissatut toqqarneqartukkat tamannarpiaq isiginiarneqassasoq. Aamma Naalagaaffiit Peqatigiit nunarsuarmioqatigiinnut imminut napatissinnaasumik ineriartortitsisoqarnissanut anguniagai tunngavigalugit politikki sinaakkuserneqarpoq, anguniakkani pingaarnert ilaat tassaamat kikkunnut tamanut qanorluunniit ukioqaraluartunut peqqinnartumik inuuneqarneq qulakkiissallugu atugarissaarnerlu siuarsassallugu. Tamanna isumaqarpoq Kommuneqarfik Sermersuumi sumiluunniit atugarissaarnissamut peqqissumillu inuuneqarnissamut periarfissaqassasoq.

Politikki aalajangersaaqataassaaq politikikkut aamma allaffissornikkut suliniutit aalajangersimasut aamma politikikkut anguniakkat takorluukatullu siunnerfigineqartut akornanni erseqqissumik ataqatigiittoqarneranut.

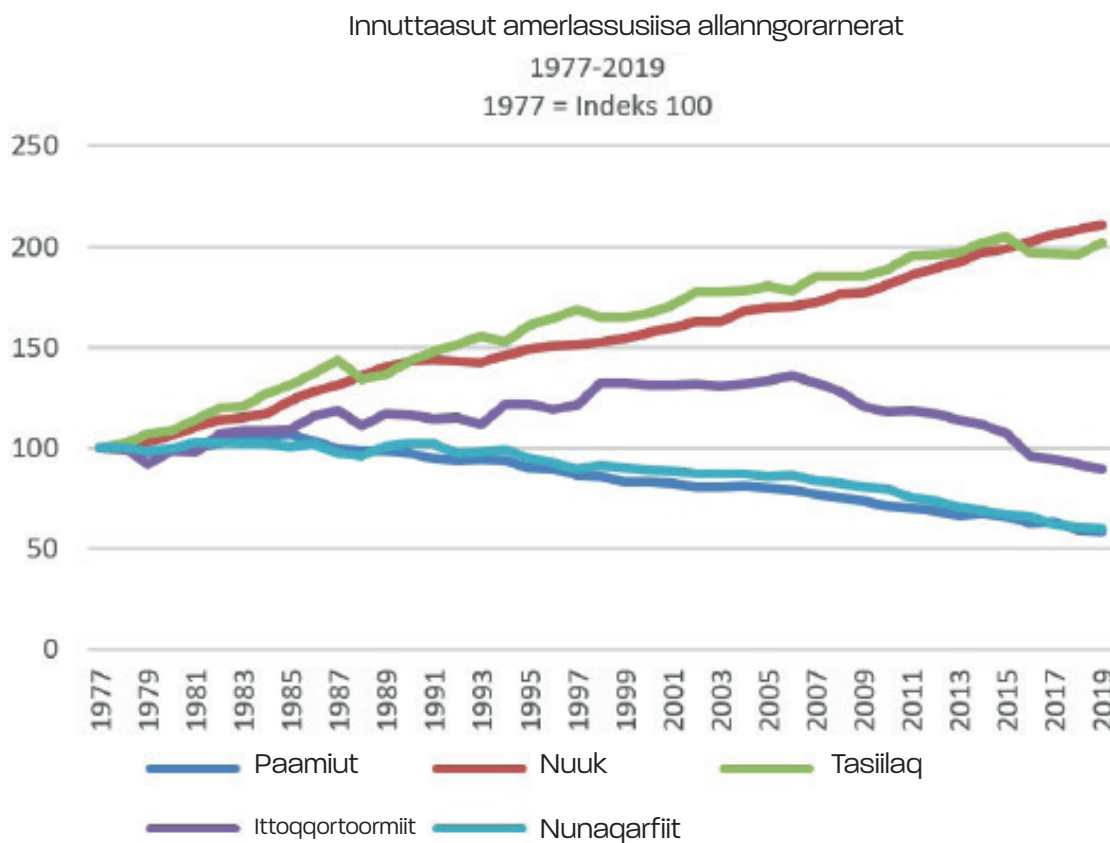
ALLATUT OQAATIGALUGU MEEQQANUT ILAQTARIINNULLU ATUGARLIORTUNUT SULIASSAQARFIMMI POLITIKKI:

- Suliassaqarfimmut kommunip pingaarnersiugai kommunimik soqutigisalinnut oqaasertalissavai*
- Meeqqamut pitsaanerpaasussap siuarsarneqarneranut peqataaneq*
- Suliniutit aamma anguniakkat akornanni ataqatigiinnermut tunngavissanik pilersitsineq*

Kommuneqarfik Sermersuumi meeqqanut ilaqtariinnullu atugarliortunut politikki atuareerukku, kommunimi meeqqanut- aamma ilaqtariinnut suliassaqarfimmi sumut ingerlasoqarneranik, minnerunngitsumillu suliassaqarfimmi suut pingaarnertinneqartut tamakkiisumik ilisimasaqarfigilissavat. Maanna suliniutit neqeroorutillu pingaarnert suunerat paasissavat aamma siunissami neqeroorutaasussat suut sulissutigineqarnerisut.

Tunuliaqutaq

Kommuneqarfik Sermersooq 23.000-ngajannik inulik Kalaallit Nunaanni kommunit annersaraat. Kommunip innuttaasuisa 95%o-iisa missaat illoqarfinni sisamaasuni Nuuk, Tasiilaq, Paamiut aamma Ittoqqortoormiini najugaqarput. Sinneri 5%o-it nunaqarfinni arfineq-pingasusuni agguataarsimallutik najugaqarput.

Illoqarfiit sisamaasut inoqassutsimikkut assigiinngitsorujussuupput. Soorlu kisitsisini takuneqarsinnaasoq 1977-ip kingorna Nuummi aamma Tasiilami innuttaasut marloriaammik amerlisimapput, piffissami assingusumi Paamiuni aamma nunaqarfinni innuttaasut amerlassuserisimasaat affaannangorsimasoq. Taamannak pisoqarnera inooqatiginnikkut-, kulturikkut- aamma aningaasaqarnikkut pissutsit ineriartornerannut qanimut attuumassuteqarpoq. Taamaatumik kommunimi illoqarfiit nunaqarfiillu assigiinngitsorujussuupput aamma meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqaqarfiup iluani assigiinngisitaartunik unammilligassaqaqarput. Tamanna pingaartumik erseqqippoq illoqarfinni ataasiakkaani angerlarsimaffiit avataanut inissiisarnerit amerlassusiat qiviaraanni. Nuummi meeqqat 200-t missaannik amerlassusillit angerlarsimaffiup avataanut inissinneqarnikuupput, tamanna Tasiilami meeqqanut 140-t missaannut atuuttoq, tamaani

innuttaasut amerlassusiat Nuummit malunnaatilimmik ikinerugaluartut. Assigiinngissutsit taamaattut tassa meeqqanut ilaqutariinnullu politikkimi eqqarsaatigineqartariaqartut. Meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqaqarfiup iluani isumaginnikkut suliassaqaqarfimmi Kommuneqarfik Sermersooq ukiuni arlalinni unammilligassaqaqarsimavoq. Inuit meeqqanut ilaqutariinnullu suliassaqaqarfimmi suliqaqartut, soqutigisaqartut imaluunniit attaveqarsimasut unammilligassaqaqarnera ilisimavaat. Pissutaasut aamma tunuliaqutaasutut nasuiaatissat amerlaqaat, aammattaaq aalajangiisoq pissutaarpiartoq ataaseq tikkuarneqarsinnaanngilaq. Juuli 2019-mi tunuliaqutissatut allatami psykolog Heidi Lindholm aamma psykiatrimil almen medicinimilu nakorsatut immikkut ilinniagalimmit Jacob Lindholmimit suliarineqartumi, meeqqat sumiginnakkat amerlanerujussuannut pissutsit aqqanillit sunniuteqarsorineqarput.

Pissutsit aqqanillit taakkua ataani naalisarlugit nassuiarneqarput.

ANGAJOQQAATUT PIGINNAASAKINNEQ:

Angajoqqaatut isumassuisutut aamma ineriartornermik siuarsaasutut piginnaaneqarnermut qanoq meeraasimaneq isumaqarpoq. Taamaattumik sumiginnaasarneq kinguaari-inni arlalinni kingornunneqarsinnaavoq.

TARNIKKUT INNARLIASUUNEQ:

Tarnikkut innarliasuuneq sumiginnagaanermut aamma sakkortuunik nalaataqarsimanermit pinngorsinnaavoq, tarnikkut innarliasuuneq inersimasutut inuunermik allangujaatumik ingerlatsisinnaanermit aamma meeqqamik isumassuinermit piginnaasakinnerulersitsisnaavoq. Tarnikkut innarliasut meeqqat tunngavittut pisariaqartitaminnik ersersinniagaat soorlu isumassorneqarneq aamma toqqis-simanissaq takujuminaatsittarpaat.

KINGUAASSIUUTITIGUT KANNGUTTAATSULIORNEQ:

Meeraanermi kinguaassiuutitigut innarlerneqarneq tassaavoq marloriaammik sakkortuumik nalaataqarneq; Meeqqap tuparujussuarluni sakkortuumik nalaataqarnermik aamma tatigisaagaluminit sakkortuumik nalaataqarneq aqquasaassavai. Kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorner-it amerlasoorsuarnik kingunerluuteqarsinnaapput soorlu tarnikkut innarliasuuneq, inunnut allanut tatiginnaasinnaanginneq taamatullu inooqatigiinnikkut, aningaasaqarnikkut, ilaqtariussutsimi aamma tarnikkut ajornartorsiutit.

PERSUTTAANEQ:

Persuttaaneq persuttarneqartumut aamma isiginnittumut timikkut tarnikkullu sakkortuumik nalaataqarsimanermik kinguneqartitsisarpoq. Persuttaaneq tassaavoq ajornartorsiutit ilaat kinguaariinnit kinguaariinnut ingerlaqqittartooq.

AANNGAJAARNARTUNIK ATORNERLUINEQ:

Atornerluinerup suliffimmik paarsisinnaaneq ajornarnerulersittarpaa, aningaasaqarnikkut ajornartorsiornermik kinguneqartarpoq aamma ilaqtariinni aaqqiagiinnginnernik sumiginnaanermillu nassataqarsinnaalluni. Atornerluisuunermut pissutaasinnaapput sumiginnagaasimaneq, meeraanermi qanigisanik annaasaqarneq, tarnikkut ajornartorsiutit, siusissuklut kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorfigineqarner-it, ineqarnermik ajornartorsiutit aamma suliffissaaleqineq.

IMMINUT TOQUNNEQ, AJUNAARNEQ AAMMA TOQUTSINEQ:

imminnut toquttartut amerlanerujussuat pissutigalugu meeqqat inuusuttullu amerlasuut inuunerminni siusissuklut angisuunik annaasaqartarput, aamma ikiorneqarnissamat periarfissat killeqarnerat tunngavigalugu amerlaqisat sakkortuumik nalaataqarsimasut ilaginnaannarneqartarput. Toqusumit qimagaasimaneq nammineq imminut toqunnissamat aarlerinaataavoq angisooq. Aarlerinaatit allat ilagaat ass. sumiginnaaneq, kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorneq aamma inunnut qanimut attaveqarfigisanut attuumassuteqarnerni akornutit.

INEQARNERMI AJORNARTORSIUTIT:

Ineqarani imaluunniit akulikitsumik nuuttariaqartarluni inu-uneq tarnikkut annertuumik nanertuutaasarpoq. Meeqqat toqqissisimanartumik ineqaratik alliertortut ataavartumik uisakajaartuusarput atugarissaarnerannut ajoqutaasumik, aamma tarnikkut ineriartornerat ilikkarsinnaassusiallu ilungersunartorsiornerneqartarput. Taamatuttaaq inigisat amerlavallaanik najugaqarfigineqartut ninniertitsisarput, tamatuma nassataanik puullaqqinerit aaqqiagiinnginnerillu piusarput inuit najugaqartut ajornartorsiutaannit aamma sunnertissinnaanermit aarlerinaatinik.

SULIFFISSAQARTITSINEQ AAMMA ANINGAASAQARNEQ:

Meeqqat piitsuullutik peroriartortut amerlaqaat, taamannallu atugallit atugarissaarnerat ineriartornerallu ilungersunartumik aarlerinartorsiornerneqartarput. Aningaasatigut killilimmik periarfissaqarneq ajornartorsiutit allat qaangernissaannut nukillaarsaataasarpoq, aamma amerlasuut pisumi aaqqineq ajornartumi nikinnaveertutut misigisimasarput, taamanak atugaqarneq sapiunermut, ilaguutiinnarnermut akisussaassuseqannginnermullu taputartuutaasarpoq.

NUNASSITTARNEQ AAMMA INUIT AMERLASSUSIAT:

Kalaallit Nunaanni innuttaasut illoqarfanni nunaqarfinnilu amerlaqisuni siammarsimapput, kisianni ukiuni qaangiut-tuni amerlasuuni amerliartuinnartut nunaqarfinnit illoqarf-innut aamma illoqarfinnit Nuummur nuuttarput. Tamatuma nassataanik illoqarfanni inissaaleqineqarpoq nunaqarfillu inuerukkiartorlutik – arnat pingaartumik nuukkumanerup-put. Taamaattoqarnera aaqqiagiinnginnermik nassataqarsinnaavoq aamma inooqatigiinermi pissutsit pitsaanngitsut inuussutissarsiornermilu periarfissalunnerup qaasuttuunermut, persuttaanermut, imminut toqunnissamat aamma kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliornermit aarlerinaatinik annertusaasinnaapput.

PISORTAT NEQEROORUTAASA AAQQISSUUSSAANERAT:

Aaqqissuussaananermi aamma suliaasaqarfanni amerlasuuni sulianut ilinniarsimasunik sulisussarsiorneq unammilligas-saqarput. Taakkua meeqqat peroriartornerannut atugas-saritaasunik ajornerulersitsipput.

**PIORSARSIMASSUSEQ NUNASIAATAASIMANERMIT
SUNNERSIMANEQARTOQ:**

Imminut naleqartinneq appassissoq, kanngusunneq, nipangiussineq aamma nammineq piginnaasanut upperinnineq amigaataasoq kinguaariit arlallit naqsimaneqarnerisa kingunerisaannik kingornussaasinnaapput. Pissuseq "lateral violence" – tassaavoq pissaanilimmuut kamassamik tutsitsigani naligisanut kamassaqaerneq, inuiaqatigiinni nukittuunik pisoorsuortalinni/nunasiaateqartuni takussaasinnaavoq. Nalitsinni lateral violence akuttunngitsumik ingutsinertut, pimmatiginninnertut aamma suleqatigiinnermi assigiinngitsutigut ajornartorsiutinngorluni takussaasarpoq. Siornatigut periaatsit, ileqqut nangittakkat aamma sungiusimasat isumaarussimapput, taassuma nassataanik kinguaariit akornanni avissaartuunneqarpoq, aamma inuusuttorpassuit oqaluuseraat, misigissutsinut tunngassuteqartut angajoqqaatillu oqaloqatigiissutigisinnaanagit. Kinguaariit utoqqaanerusut ajornartorsiutinik nipangiussineq ilikkaannarsimavaat.

(Lindholm, H. & Lindholm J.: 2019).

Tassa taakkua atorlugit meeqqanut ilaqutariinnullu politikki paasineqassaaq. Inooqatigiit aningaasaqarnerat, piorsarsimassutsimut aamma najugaqariaatsimut tunngasut allannortut, isumaginninnikkut unammilligassanik angisoorsuarnik ilallugit.

Sunniuteqapallattunik, pitsaasunik ajornanngitsunillu aaqqiissutissaqaanngilaq kisianni aaqqipallannernik ajortunik amerlaqisunik peqarpoq. Pisumi killilimmik nukissaqarluni nutaamik, isumatuumik ungasissumullu eqqarsarnissaq pingaaruteqarpoq.

Tassa tamannarpiaq meeqqanut ilaqutariinnullu atugarliortunut politikimi eqqarsaatigineqartoq – ungasinnerusumut iliuseqarniarluni aallaavissatut siunnerfiuneq.

Politikkip tamakkii-sumik siunnerfia

Meeqqanut ilaqtariinnullu atugarliortunut siunnerfik tunngaviatigut tassaavoq:

"KOMMUNIMI TAMARMI MEEQQAT
ILAQTARIILLU TAMARMIK TOQQISSISIMASUMIK
INUUSSASUT PITSASUNIK ATTAVEQARLUTIK
AAMMA INUUNERAT QAFFASISSUMIK
PITSASSUSEQARTOQ, INNUTTAASUT
NAMMINNEQ ATUGASSARISAMIK ILUANNI
IMMINNUT NALIGIITTUT ATAQQEQATIGIILLUTIK
AKORNUSERSORNEQARATILLU
PERIARFISSAQARTITAASUT"

Siunnerfik tassaavoq - siunnerfiit taamaattussaanerattut; anguniagartooq, siammasissoq aamma inornanngitsoq. Kisianni siunnerfimmi eqqarsaatit tunngaviusut tassaapput, kikkunnut tamanut atuuttussaana, naligiinnut atugasaaanera, toqqissisimanermut aamma ataqqinninnermut tunngassuteqarnera. Taamaattumik siunnerfik tassaavoq, iliuusissat tamakkiisumut sammisut aamma ataqatigiissut.

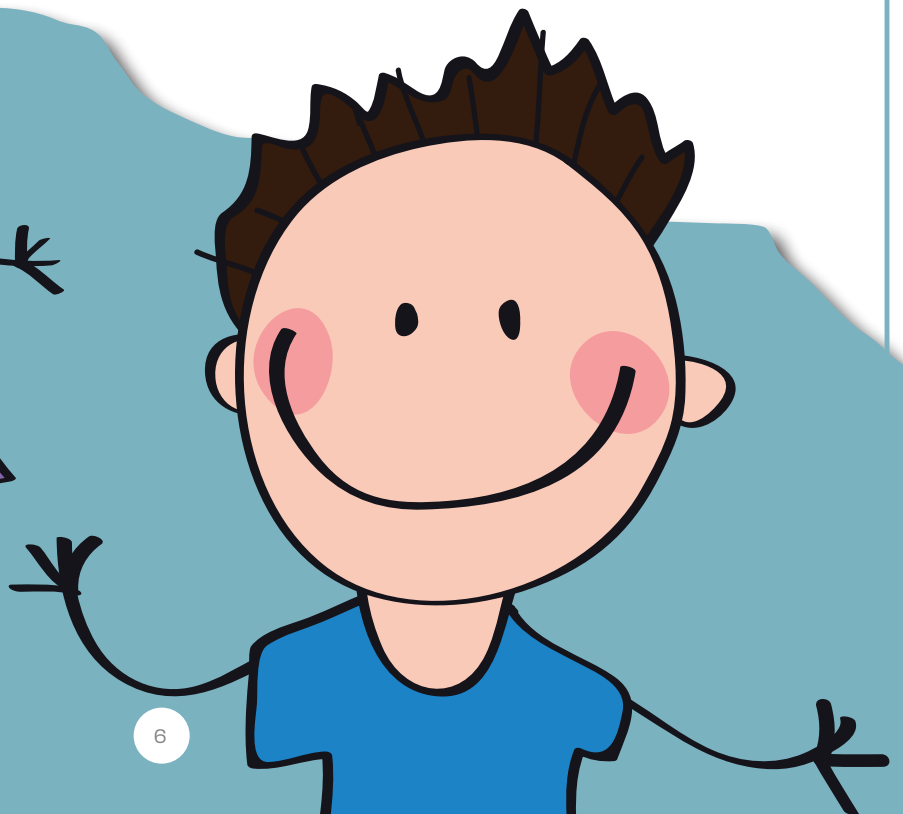
Anguniakkat aamma qitiutinneqartut

Kommuneqarfik Sermersuumi kommunalbestyrelsimi Inuit Ataqatigiit aamma Demokraatit suleqatigiinnissamut isumaqatigiissutaani 2017-2021, qitiutinneqartoq siulleq ima nipeqarpoq:

eeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut suliniutit nukit-torsarneqarnerat siusissukkut iliuseqarnerit aamma meeqqanut/inuusuttunullu neqeroorutit pitsaasut aqqutigalugit. Taakkua sammisat tamakkiisut marluk piffissami taaneqartumi suliniarfigineqassapput. Ilanngullugu immikkut qitiutinneqartoq alla taaneqartoq tassa meeqqat pillugit suliarpassuit kinguaassiuutitigut kannguttaatsulionermut aamma sumiginnaanermut tunngassuteqartut mumisinnerqarnissaat. Tassa suliassaqarfii immikkoorutillit pingasut piffissami pingaarnersiorneqassapput:

- 1 Meeqqat pillugit suliat ikilisinnerat – taassuma ataani piffissami sivisuumi ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni inissisarnerit sivisuut
- 2 Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut suliniutit siusissukkut iliuseqarneaq aqqutigalugu nukittorsarneqarnerat
- 3 Meeqqanut ilaqtariinnullu atugarliortunut neqeroorutit pitsaasut

Siunniussat angusaqarluarniarnermik imaqarput aamma anguniagassat annertuumik angusaqarluarniarlutik. Suliassaqarfii, oqartussaaffeqarfii aamma sumiiffii assigiinngitsut peqataatillugit suliniutissat ataqatigiissarnerat iluat-sippata, anguniagaapput kommunip suliaaniq kivitsisussat aamma tassaassapput isumaginnikkut allannguutinik imminut napatissinnaasunik pilersitsisut.

Meeqqat pillugit suliat ikilineqarnissaannut suliniutit

ISUMASSUINEQ AAMMA SUMIGINNAANEQ PILLUGIT

Meeqqat pillugit isumaqatigiissut Kalaallit Nunaanni 1993-imi atuutsinneqalersoq, meeqqat pisinnaatitaaffiinik nalunaarutiginnippoq, isumassuineq aamma sumiginnaaneq pillugit paasisaqarnissamut aallaaviulluni pitsaasoq, isumassuillu-arnikkut meeqqap pisinnaatitaaffii eqquutinneqartarmata. Meeqqat pisinnaatitaaffiini meeqqat arlalinnik pisinnaati-aafeqarnera eqqaaneqarpoq, taakkununga ilanngullugit:

ILLERSORNEQARNEQ:

Isumaqarpoq, meeraq aningaasarsiornikkut imaluunniit kinguaassiuutitigut atonerluinermut, timikkut imaluunniit tarnikkut atomerlunneqarnermut aamma immikkoortinneqarnermut illersorneqassasoq.

PILERSORNEQARNEQ:

Isumaqarpoq, meeqqap tunngavittut pisariaqartitai matussuserneqassasut, tassunga ilanngullugit nerisaqarnissaa, isumassorneqarnissaa, qasuersaarnissaa aamma peqqissutsikkut pisariaqartitai matussuserneqassasut.

INERIARTORNEQ:

Isumaqarpoq, meeraq atuarnini, sunngiffini aamma paasisutissinneqarneq aqutugalugit ineriartorsinnaanermi pisinnaatitaassasoq.

PEQATANEQ:

Isumaqarpoq, meeraq oqartussaaqataaerermut, tusaaneqarnissamut, meeqqap nammineq inuunini pillugu aalajangiinerni isummorsornissamut pisinnaati-aafeqartoq, kiisalu kiffaanngissuseqarluni oqalussinnaatitaavoq, ateqarsinnaatitaavoq aamma sumiuus-suseqartinnaatitaavoq.

Qulaani taaneqartut tassaapput isumassuilluarnermut sinaakkutissat, aamma taakkua atugaralugit inuunermik pitsaasumik toqqissisimanartumillu atugaqarnissamut periarfissaqarpoq – meeqqatut inersimasutullu.

Sumiginnaaneq assigiinngitsuusinnaavoq aamma tunngaviatigut isumaqarpoq ima sumiginnaasoqartoq, meeqqap pisinnaatitaaffii naammassineqaratik. Sumiginnaaneq assigiinngitsutigut ersersinneqarsinnaavoq. Sumiginnaanermik ingerlatsineq tassaavoq iliuuseqavinneq soorlu timikkut imaluunniit tarnikkut persuttaaneq. Sumiginnaanermik ersingitsumik ingerlatsinermit pineqarput iliuuserisassaagaluit iluuserinngitsuukkat, aamma taamaattumik meeqqap pisinnaatitaaffiinik isumaginninnginnerit. Imaassinnaavoq meeraq imminut isumagisussanngortinneqartoq, asatorneqarneq ajortoq imaluunniit annikippallaamik nerisasaqartinneqartoq.

MEEQQAT PILLUGIT SULIAT IKINNERIT

Meeqqat pillugit suliat kinguaassiuutitigut kannguttaat-suliornermik aamma sumiginnaanermik immikkullu suliat piffissami sivirusuimi ulloq unnuarluni angerlarsimaffinni inis-

siisarnermik imallit qitiutillugit mumisinnissaannik suliassat, illua-tungaani aaqqissuussaannermut tunngassuteqarput illuatungaani suliassaqarfii assigiinngitsut suleqatigiinnerannik imaqarlutik.

AAQQISSUUSSAANEQ

Meeqqat pillugit suliat amerlassusiisa ikilisinnissaannut pisariaqarpoq, suliat allaffissornikkut eqaatsumik, pilertortumik aamma pitsaasumik suliarineqarnerat. Taamaaliorsinnaanermut sulisut piginnaasaqarluartut pisariaqartinneqarput kommunimi tamarmi qitiusoqarfimmi aamma najukkami. Tamanna isumaqarpoq sulisussarsiornermut sinaakkutissat aamma sulisooreersunik tiggumminniinnaaneq aalajangiisusooq, suleqatigiinnik piginnaaneqarluartunik peqartuaanarsinnaaqulluni. Tamanna tunngaviatigut isumaqarpoq, sulinermit inuussutissarsiortut kattuffiinik oqaloqatigiinnermik aallartitsisoqassasoq sulisinnaasunik piginnaanilinnik atorfinitsitsiniarnermut sinnaakkutissanik ineriartortitsisoqarsinnaaqulluni sulisunillu tiggumminniinnarsinnaaqulluni (psykologit, inunnik isumaginnittut, perorsaasut il.il.)

Sulianik pitsaanagerumik sullissisinnaneq eqqarsaatigalugu tassunga atasumik 2017-2020-imut ineriartortitsinermit pilersaarut akuersissutigineqarsimasooq isiginiarneqassaaq, aamma suliassaqarfik pillugu kingorna 360 gradenik nakkuttilliisimaneq. Taassuma nassataanik aaqqissuusseqqinnermik ingerlatsisoqarpoq, maannakkut ingerlatsivik ilusissaq BUM (inniminniisooq-suliamik ingerlatsisoq-tiguisooq) atorlugu aaqqissuunneqarpoq. Tamanna isumaqarpoq Oqartussaafeqarnermik suliassaqarfik aamma Pinaveersaartitsinermik Katsorsaanermillu suliassaqarfik pilersinneqartut, taakkua suliamik ingerlatsinermik aamma inniminniinermik ingerlatsisuupput. Tunngaviatigut sullissineq immikkoortunut pingasunut agguarneqarpoq: nalunaarutiginninneq, misissuineq aamma suniutit. Sullissinermit pitsaassuseq pitsaaneppaq pilersikkumallugu Oqartussaafeqarnermik immikkoortortami suleqatigiinnik agguataarisooqarpoq, taamaaliorluni sullissisooq nalunaarutiginninnermik suliaraqarpoq, alla misissuinermit pingajuallu suliniutinik ingerlatsilluni. Taamaasilluni immikkut piginnaasaqarneq pilersinneqarpoq taassuma kingunerallugu sullissinermit immikkoortut ataatsit tamarmik sapinngisamik eqqoqqissaartumik ingerlanneqarlutik. Immikkut piginnaasaqalersitsinermit aamma siunertaavoq sullissinermit pitsanngorsaaneq.

Tasiilami aaqqissuussinermit aamma pilersitsisoqarpoq tamaani najukkami aalajangiisinnatitaasumik tunni-ussisooqarluni. Tassa isumaqarpoq allaffissornikkut aalajangiisarnermit periutsit ajornaallisarneqartut eqaal-lineqarlutillu. Najukkami suliamik isumaginnissinnaaneq qulakkeerumallugu aamma Tunumut meeqqanik ilaqutariinnullu suliassaqarfimmik ineriartortitsiumalluni maanna Tasiilami Oqartussaafeqarnermik suliassaqarfik aamma Pinaveersaartitsinermit Katsorsaanermillu suliassaqarfik fagchefip ataatsip ataani inissisimalerput.

Meeqqanut Ilaqutariinnullu Ingerlatsivimmi piginnaasat aguaataarnissaanut pilersaarutip ajornaallisarneratigut suliamik ingerlatsinermut atasumik sullissisut piginnaasanik anertusisanik tunineqarput. Tunniussisoqaraluartoq suli ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnut inissiisarnerit ikilisinneqarlutik piviusunngortinneqarnissaannut aqquutissaq takivoq. Inissiisarnerit amerliartuinnarnerat Kommuneqarfik Sermersuumit unitsinneqarsinnaasimavoq, kisianni inissiisarnerit ikilinnissaat suli iluatsissimanngilaq. 2020-2024-mit Meeqqanut Ilaqutariinnullu Ingerlatsiviup "suliniutit majuartarfiat" (figur 1, q. 7) atorlugu angerlatsinissanik pilersaarutaasunik aamma ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnit angajoqqaarsianut nuutitsinerit qitiutillugit suliaqassaaq.

Aaqjissuussaanaermik iluarsartuussassat ingerlajuassapput aamma suliasaqarfimmi ineriartornerup mumisikkiartu-aarneranut peqqutaataassaaq.

SULIASSAQARFIIT ASSIGIINNGITSUT SULINERAT ANNERTUSISAQ

Meeqqat pillugit suliartuinnarnerat aaqjissuussaanaermut taamaallaat attuumassuteqanngilaq kisianni aamma isumaginnikkut, aningaasaqarnikkut piorsarsimassutsikkullu tunngasut pissutaapput. Pissutsit inuiaqatigiit aamma oqartussaaffeqarfiit allat ataatsimoorlutik aaqjinnigassaat. Kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorfigineqarnermit kingunerluutit assigiinngitsorpasuupput tassaasinnaallutik sakkortuumik nalaataqarsimanerit kingunerluutit, imigassamik hashimillu atornerluinerit, imminut naleqartinginneq, ilinniarsimanikinneq aamma aappariinni ajornartorsiutinit imminut toquttoqartarnera pissutigalugu toqusartut amerlavallaarujussuarnerat.

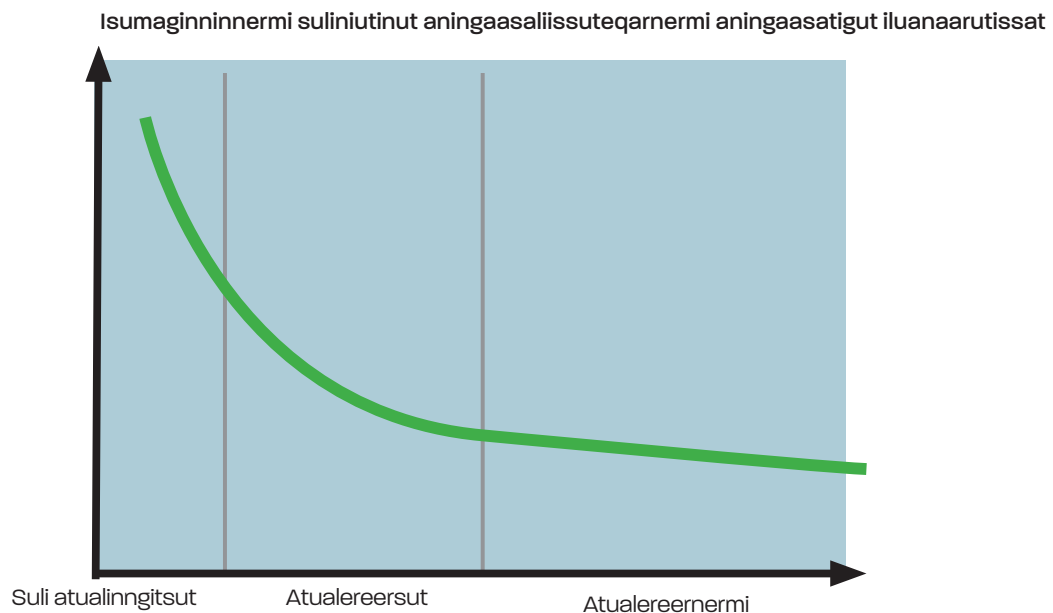
Tamanna isumaqarpoq kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorarneq pillugu suliniutinik ataqatigiissaarineq qaffarsarneqassaaq Kommuneqarfik Sermersuup, nunatsinni kommunit allat, Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfiup, qallunaat nunaanni Justitsvæsenip, inuiaqatigiit aamma minnerunngitsumik Peqqinnissaqarfiup, Politiit Eqqartuussivillu akornanni. Allangortoqassappat ataatsimoorussamik ataqatigiissaakkamik suliniuteqarneq pisariaqarluinnarpoq. Aaqjiissutissat ilaattut Kommuneqarfik Sermersooq aamma Sustainable Now ukiuni arfineq-pingasuni atuuttussamik innuttaasunik, peqatigiiffinnik, suliffeqarfinnik aamma Tasiilami najukkamik ingerlatsivimmik isumaqatigiissuteqarput, taaguuserneqartoq "Tasiilami Suleqatigippugut". Siunertaavoq Tasiilami innuttaasut nukittorsarneqarnissaat namminneq ineriartornermik pilersitsinissamut aamma najukkamik ineriartortitsinnaanermit tamaani meeqqanut inuusuttunullu inuuneranni atugassarititaasut periarfissaallu pitsaasooqqullugit.

Taamatuttaaq Tasiilami suliasaqarfiit assigiinngitsut suleqatiginnerannik pilersitsisoqarpoq Kommuneqarfik Sermersooq, Kalaallit Nunaanni Politiit aamma Namminersorlutik Oqartussat peqataaffigisaannik. Suleqatiginneq taanna arlalinnik siunertaqarpoq. Ilaatigut suliniummik ataqatigiissaakkamik aallartitsisoqarpoq Tasiilami meeqqanik kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorarneq qanoq pinaveersaartitsinissamut, ikilisaanissamut katsorsaaniissamillu isumaginnittussamik.

Qulaani suliasaqarfiit assigiinngitsut, peqataatitsineq sivisuumillu atuuttussatut suliniutit eqqartorneqartut inoqatigiinneermi pissutsinik allannguivinnermik kinguneqartitseqataasinnaapput. Tasiilaaq tassaasimavoq suliniutinut aallaavigjusoq, kisianni ilikkakkat misilittakkallu katerorneqarput kommunimi inoqarfinni allani atornerqarsinnaallutik.

Meeqqanut inuusuttunullu siusissukkut iliuuseqarnerup nukittorsarneqarnissaannut suliniutit

Siusissukkut iliuuseqarneq ima paasineqassaaq ukiukitsumut iliuuseqarneq aamma ajornartorsiutip piulernerani siusissukkut iliuuseqarneq. Taaguummi suliniut pineqarpoq, ajornartorsiutip pilernissaannik imaluunniit ajornartorsiutip ineriartornissaannik akornusiineq. Siusissukkut iliuuseqarneq tassaavoq suliniut, suliniarnermilu pinaveersaartitsineq pingaarnertut siunertaavoq. Meeqqanut, inuusuttunut aamma ilaqutariinnut innarlarsinnaallutik inissisimasunik siusissukkut iliuuseqarnekut ajornartorsiummik peqalersinnaaneranut imaluunniit ajornartorsiutip ineriartorsinnaaneranut periarfissaq akornuserneqarsinnaavoq. Taamaattumik siusissukkut iliuuseqarneq aalajangiisuulluinnarpoq.

Isumaginninnikkut siusissukkut iliuuseqarneq amerlasoorpassuartigut aningaasaqarnikkut aamma akilersinnaavoq. Misissuinerit paasinarsippaat meeqqanut atugarliortunut siusissukkut aningaasaliissuteqarneq inuiaqatigiinnut aningaasatigut malunnaatilmik iluanaarutaasartooq, aamma iluanaarnarnerusooq meeqqat inuuneranni siusissukkut iliuuseqarnermi. Meeqqat ukioqqortusiartortillugit iluanaarutit milliartortarput (Heckman: 2008). Tassunga pissutaavoq meeqqat inuuneranni ukiut siulliit tassaammata piginnaasanik inunnguuserinngisanik ineriartortitsisnaaneranut peqarnerat "window of opportunity" ("igalaat periarfissanik ulikkaartut"), ukioqqortusiartortillugit allanngoriartortartooq. Piginnaanerit taakkua kingorna inuiaqatigiinni qanoq inuuneqarnissamut sunniuteqarput.

Aammattaaq ilisimatusarnermit ersinneqarpoq meeqqap ukiuini siullerni meeqqap unammilligassaanik malussarniarnikkut aamma suliniummik eqqortumik aallartitsinikkut peqqissutsikkut atugarissaarnikkullu, oqaatsitigut, aalasinnaassutsikkut aamma pissusilersuutikkut pitsaanngitsumik ineriartortoqarsinnaanera pinaveersaartinneqarsinnaasoq.

Meeqqap inuunerani siusissukkut angajoqqaanik qanimut suleqateqarnekut angajoqqaat tatitunerulissapput, taakkunanngami suliamik ingerlatsisunik oqaloqateqarsinnaaneq siusissukkut pissarsiaqarfigissavaat taamaaliornikkullu suliamik ingerlatsisunik suleqateqarnerup toqqis-sisimanartuuneranik misigisaqarlutik. Angajoqqaajunerup nalinginnaasuuneranut nukittorsarneqarneranullu ilapit-tuutaassaaq. Maannamut Kommuneqarfik Sermersuumi siusissukkut iliuuseqarnermi suliniutit assigiinngitsorpas-suit pilersinneqarsimalereerput. Pingaartillugu taaneqarsinnaavoq peqqinnissaqarfimmik aamma juuumumik suleqateqarneq, suliniut taanna pingaarnertut inuusuttunut naartusunut sammisuuvoq. Pinaveersaartitsinertut suliniutit ilaatigut tassaapput ukiumut marloriarluni angajoqqaanik pikkorissartitsineq aamma anaananggorlaat naapit-tarfiannik pilersitsisarnerit. Tassunga atatillugu naartusut atornerluisut immikkut isiginiarneqarnerannik aallartitsisoqarnikuuvoq. Taakkua avataatigut ilaqutariit tamarmiutillugit isumasioqatigiissinneqarsinnaanerannut periarfissiisoqar-poq, kikkunnut tamanut Kinaassutsimik Isertuussilluni Am-masumik siunnersorneqarneq piuvoq aamma inuusuttunik atugarliortunik ikiuisartut inuusuttunut siunnersortit suleqa-tigiissut pilersinneqarnikuupput.

Siusissukkut iliuuseqarneq suliniutinik ingerlatsiffiusooq ineriartortinneqarpoq. Siunissaq eqqarsaatigalugu meeqqanut inuusuttunullu ulloq unnuarlu angerlarsimaffiit isiginiarneqas-sapput, taamaattunik pilersitsinissaq ilumut eqqortuus-sanersooq, imaluunniit periarfissanik allanik pitsaanernillu nassaarniartoqarsinnaanersooq. Aammattaaq itisiliinerulluni nalliiisoqassaaq, siusinnerusukkut tapersersuinernik atul-ersitsisoqassanersooq inissiinerit pinngitsoortikkumallugit. Matumani immikkut aqqissuussinerit angajoqqaatut pig-innaasanik nukittorsaataasinnaasut atorneqarsinnaapput.

Pitsaasunik neqeroorutitik pilersitsisoqarnissaanut suliniutit

NEQEROORUTINIK PITSAASUNIK PILERSITSINEQ

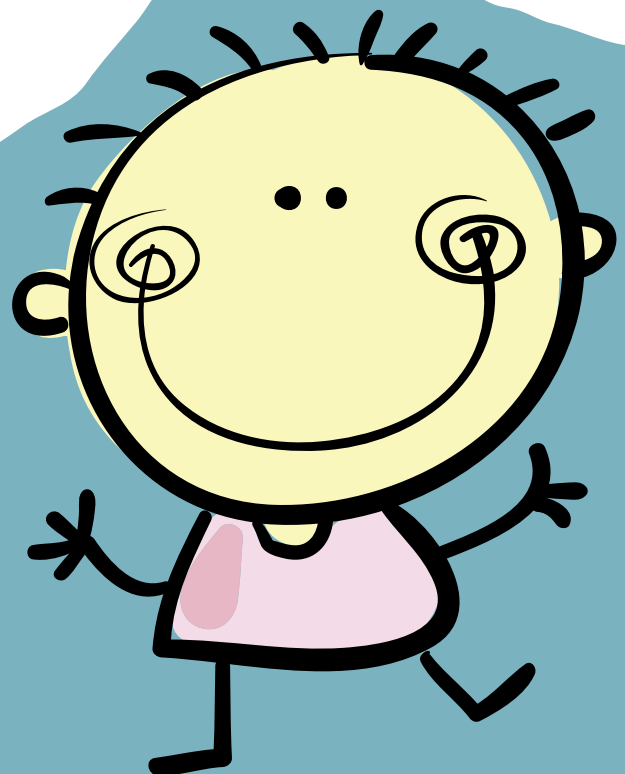
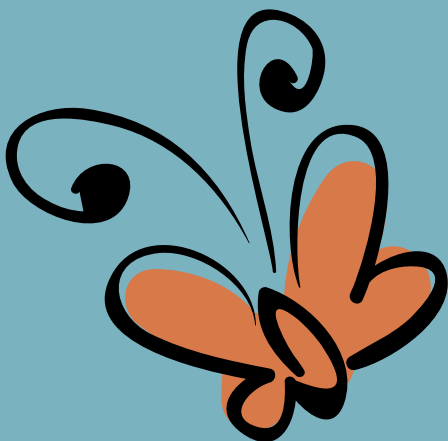
Kommunimi tamarmi meeqqanut ilaqutariinnullu atugarliortunut neqeroorutitik pisariaqartunik pilersitsisoqarsinnaanera suliniarfigineqassaaq. Suliniutit tamakkua ilaat illoqarfinni ilaqutariinnut sullissiviit aqputigalugit ataqatigiisarneqassapput. Neqeroorutit ilaat peqatigiiffinit kajumissutsimik ingerlanneqartunit aamma aaqjissuunneqarsinnaapput, taakkua pinaveersaartitsinermik neqeroorutitut tapertaassapput – suliniutit pioreersunit anguneqarsinnaasimangitsut.

Kommunimi najukkat ilaanni neqeroorutitik pisariaqartunik pilersitsinissaq ajornassaaq. Tikinneqarsinnaanerat, nunap immikkoortuani sumiinnerat nukissaqarnikkullu unammilligassat piusinnaapput suliniutit taamaattunik pilersitsinissamat ajornakusoortitsisunik. Pisuni taamaattuni nutaamik eqqarsarsinnaaneq aamma suliniutini eqaassuseqarneq takutinneqassapput, aamma atortussat eqqarsaatigalugit suut pilersinneqarsinnaanersut qitiutinneqassaaq. Matumani angalasartoqatigiit assigiinngitsut eqqarsaatigineqarsinnaapput.

Assersuutitut juunimi 2018-imiit katsorsaasoqatigiit qaammammut sapaatip-akunnera ataaseq Tasiilamiittarput meeqqanik kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorfigineqarsimasunik katsorsaallutik. Taakkua saniatigut inersimasunik kinguaassiuutitigut atornerlugaasimanerup kingunerisaanik kingunerlutsitsisunik angalasartoqatigiit katsorsaaneramik suliaqartarput. Pinaveersaartitsinermik siunnersorteqarpoq taakkua pinaveersaartitsinernik assigiinngitsunik suliniuteqarluteqartarput soorlu; aangajaarniutitik pinngitsuuisinnaajunnaarneq, imminut toqunnissamat pitsaaliuineq assigisaallu. Aammattaaq Nuummi Meeqqanut Ilaqutariinnullu sullissiviup ataani ilaqutariinnik katsorsaasartoqatigiit angalasut piupput, kommunimi tamaat angalaarfigalugu ilaqutariit ineriartornissaannut pikkorissartitsinernik ingerlatsillutik, angajoqqaatut piginnaasamik nukittorneq aamma taamaattumik ilaqutariinni aaqqiagiinngissutaasunik pinaveersaartitsillutik.

Siunissami neqeroorutaasussat arlallit suliarineqarput taakkua anguniakkat anguneqarnissaannut tapertaassapput.

Suliasat pingaartinneqartut ilagaat ilaqutariinnik katsorsaanerup nukittorsarneqarneranik ineriartortitsinermik suliaq, tassunga pingaarnertut ilanngullugu ilaqutariinni atugarliortuni angajoqqaatut piginnaasamik pitsanngorsaaneq. Taanna ataani suliniutit majuartarfiannut atatillugu isiginiarneqassaaq. Meeraq angerlarsimaffimmit peersinneqaraangat, ikorsiiniarluni annertooujussuarmik akuliuttoqartarpoq, inissineq qanorluunniit ittoq pineqaraluarpat. Ilaqutariinnik katsorsaaneramik nukittorsakkamik pilersitsinermut siunnerfiuvoq tunngaviusut aalajangersimasut – meeqqap inissinneqarneranut pissutaasut - anguniagaqarluni suliniarfigineqartarput. Suliniutit taanna sapinngisamik siusinnerpaamik aallartinneqassaaq. Ajornartorsiut inissinermut tunngaviusoq ikiorserneqassappat, ass. tapiissutitut ikorsiineq annikitsaq atorlugu akuliuttoqarsinnaappat meeqqap angajoqqaaminut angerlartinneqarnissaanut periarfissat annerussapput. Soorunami meeraq angerlartinneqarsinnaanngilaq inissinermut tunngaviusoq suli piuppat. Aammattaaq misissorneqassaaq arnanut persuttarneqarsimasunut neqeroorutit pitsanngorsarnissaannut periarfissat. Taakkua ullumikkut qimarnguinnut saaffiginissinnaapput piffissami killillimmi najugaqarfisinnasaminni. Neqeroorutip taassuma siammarneqarsinnaanera suliniutaavoq, neqeroorutip taassuma imarissavaa katsorsarneqarluni sivisunerusumik najugaqarsinnaaneq. Siunissami suliniutissani allannguutitik ataavartunik pilersitsinissaq tunngavigineqassaaq, ilaqutariit akornusersorneqarlutik periarfissaqartitaasut toq-qissisimanartumik inuuneqarsinnaaqullugit.

Neqeroorutit pitsaasut piviusumi

Isumaginninnermi suliassaqarfimmi neqeroorutit pitsaasut tassaapput neqeroorutit, ajornartorsiutip tunngavigisaanik anguniakkat aqquqigalugit aaqqiissutaasut aamma inuit ataasiakkaat ilaqutariillu iluanni toqqiissisimanermik allanngorartuunnginnermillu pilersitseqqittut. Immikkut pingaaruteqartoq tassaavoq ikiorsiinertut toqqagaq ingasattumik akuliuinnerunani nammattuusariaqarnera. Tamannarpiaq qulakkeerumallugu "suliniutit majuartarfiat" (figur 1) aallaavigalugu sulisoqassaaq. Suliniutit majuartarfiat tassaavoq iluseq suliniutit ataasiakkaat sakkortusiartorneri malillugit immikkoortiterisoq. Suliniut annikitsunnguaq allartissutigalulugu akuliuinnerup ilungersunarsiartorneranik takutitsivoq.

Tunngaviatigut qaffasissutsit tallimat aallaavigineqarput:

1. *Pinaveersaartitsineq*
2. *Suliniutit*
3. *Attaveqarfittut ilaqutariit angajoqqaarsiat*
4. *Ilaqutariit angajoqqaarsiat*
5. *Ulloq unnuarlu angerlarsimaffik*

Qaffasissutsini tallimani tamaginni suliniutit assigiingitsut ilanngussa q 1-imi takuneqarsinnaapput.

Anguniakkat taaneqareersut pingasut eqqarsaatigalugit, suliniutit majuartarfiat sinaakkutissatut paasineqassaaq, suliniutit tassaapput meeqqat pillugit suliat ikilisinneqarner-

at, meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut suliniutit nukit-torsarneqarnerat aamma meeqqanut tamanut neqeroorutit pitsaasut. Isumaginninnikkut suliniutit pingaaruteqarluninarpoq piffissaagallartillugu isumaginninnikkut misissuiner-mik peqqissaarussamik tamakkiisumillu ersersitsisumik suli-aqartoqaaqassasoq, taanna tunngavigalugu ikiorsiinermik eqqortumik aalajangiisoqassaaq. Ullumikkut siunissamilu isumaginninnikkut misissuinerit peqqissaarussat aamma tamakkiisumik ersersitsisut tapersiissapput, ungasinneru-sumi ikiorsiinerit suunerannik nikisitsinissamut – suliniutit majunartarfianni talerpimmit saamimmut, taamaaliornikkut ulloq unnuarlu meeqqat angelarsimaffianni inissinneqartat amerlaqsut ikilisinneqaaqulugit.

ISUMMERSUUTIT AAMMA NALILIINEQ

Meeqqanut ilaqutariinullu atugarliortunut suliassaqarfik tamakkerlugu suliniutit, aamma suliniutit tamakkuva sunni-utaat malittareqqissaarneqarput. Aalajangiisuvoq suliniutit piusut aamma suliniutit nutaat ajornartorsiutinik aalajanger-simasunik aaqqiinerat aamma allannguutinik ataavartunik pilersitsinerat. Neqeroorut meeqqamut imaluunniit ilaqutar-iinnut atugarliortunut pitsaasumik allannguisitsissaaq, taamaangippat neqeroorut eqqarsaatigeqqinneqartari-aqarpoq, taarserneqarluni imaluunniit peerneqarluni. Suliniut suliniutaanera pissutiginnarlugu imaluunniit kommuni pillugu suliniutigineqassanngilaq.

Suliniut neqeroorutaasariaqarpoq innuttaasoq pillugu.

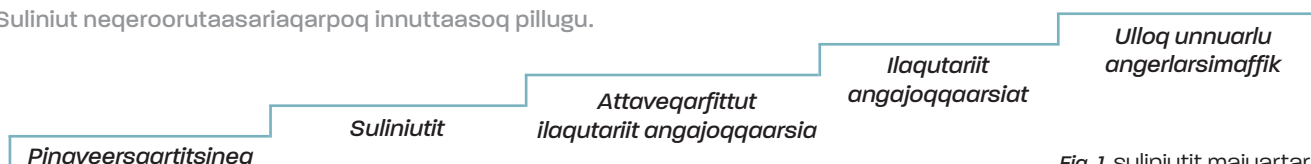

Fig. 1. suliniutit majuartarfiat

Aaqqissuussaaneq takorluukkanut aamma anguniakkanut tapertaasoq

Takorluukkat aamma anguniakkat piviusnungortissinnaajumallugit aaqqissuussineq taakkununga tapertaasoq piumasaaqataavoq. Siornatigut taaneqareersutut ingerlatsivik BUM-imik iluseq naapertorlugu aaqqissuussaavoq.

Takorluukkat aamma anguniakkat naammassisinnaajumallugit Oqartussaaffeqarnermik suliassaqarfimmi allaffissornermi tunngavissaq piuvoq septembarimi 2019 nutarsarneqarsimasoq, tassani sullissinermi ilanngussassat tamarmik erseqqissumik allaaserineqarput (takuuk ilanngussaq 2). Taamaattumik sunut tamanut ilitsersuutit pigineqarput; nalunaarutiginninnernik passussinermit meeraq pillugu suliamik malitseqartitsinermit. Oqartussaaffeqarfimmi atuuffiit aamma periutsit itisilerlugit allaaserineqarnerinit allaffissornermi tunngavissap nutaap, oqartussaaffeqarfimmi sullissisut sulianik ingerlatsinerat oqilisippaa pitsanngorsarlugulu. Oqartussaaffeqarfimmi suliamik oqilisaaneq aamma pitsanngorsaaneq meeqqat ilaqutariillu tamarmik toqqissisimanartumik pitsaasunik attaveqarlutik aamma inuunerissaarnissaannut takorluukkatut anguniagaqartumut ilaavoq. Pinaveersaartitsinermik- aamma Katsorsaaneramik suliassaqarfimmi takorluukkanut naapertuuttumik anguniakkanut allaaserisat erseqqissut piupput. 2019-ip naanerani aamma 2020-p aallartinnerani Pinaveersaartitsinermik- aamma Katsorsaaneramik suliassaqarfik pillugu allaaserisamik suliartaqarpoq (takuuk ilanngussaq 3), taanna aqqutigalugu Pinaveersaartitsinermik- aamma Katsorsaaneramik suliassaqarfipu ikiorsiinermik neqeroorutai suunersut takuneqarsinnaapput. Tamakkiisumik allaaserisat saniatigut allaaserisat ersersitseqataassaaq nassuiaattissarsiornermik ingerlatsinerneq periutsit pillugit, taakkua aqqutigalugit meeqqat/ilaqutariit ikiorsiinerneq eqqortunut sukkanerpaamik innersuunneqartassapput. Saniatigut allaaserinninnerit iluaqutigalugit suliniutit assigiinngitsut naapertuunnerpaamik akuleriissinneqarsinnaapput, aamma neqeroorutit pillugit suliffeqarfiup iluani avataanniillu ilisimasat annertusissapput.

ILUATSITSISINNAANERMUT
SULEQATIGIILLUARNEQ
AALAJANGIISUULLUINNASSAAQ AAMMA
SUSASSAQARTUNIK TAMAGINNIK
PEQATAATITSINEQ

Pilersaarutit

Meeqqanut ilaqutariinnullu ajornartorsiortunut tunngasuni anguniakkat angusaqarluarusussuseqarfiupput, anguniakkalli piviusnungortinniarnarat imaannaanngitsuulluni. Iluatsilluassappat suliartaqartut attuumassuteqartut tamarmik suleqatigiilluartaqarlutillu akuutinneqartariaqarput.

Illoqarfinni aamma najukkani inuiaqatigiinni allannguutiniq ataavartunik pilersitsinissaq ataatsimoorussatut suliassaamat neriuppugut anguniarneranut illit ikiuutissasutit.

Matumuuna kaammattuutigissavarput illit, illit matumannaq atuartaq, meeqqat ilaqutariillu atugarliortut pillugit suliassaqarfimmi allannguutiniq ataavartunik pilersitsinissatsinnut ikiorniassagitsigut, maannakkut aamma siunissami.

NAJOQQUTAT

Lindholm, H. & Lindholm J. (2019):
Omsorgssvigtete og traumatiserede børn
i Grønland – faktorer og sammenhænge.
MIndU, MIndO.

Heckman (2008):
Schools, skills, and synapses.
Economic Inquiry, Vol. 46, No. 3, July 2008, 289–324.

ILANNGUSSAQ

1
Suliniutit majuartarfiat (allaaserineqarnera)

2
Allaffissornermi tunngavissaq

3
Suliassaqarfiit allaaserineqarnerat

**Meeqqanut
ilaqutariinnullu
atugarliortunut**

POLITIKKIP
2020-2024

KOMMUNEQARFIK
SERMERSOOQ